

DESXIFRANT L'ENIGMA DE LA INFLACIÓ BAIXA

Com es mesura la inflació?

De totes les estadístiques oficials, poques tenen un impacte tan directe sobre la vida dels ciutadans com l'índex de preus al consum (IPC). Els salaris, les pensions de jubilació públiques, les taxes i els impostos específics o els contractes de lloguer, per esmentar els exemples més rellevants, se solen modificar, en part, en funció de la variació de l'IPC. En l'àmbit de la política econòmica, la seva importància tampoc no és gens menyspreable. Sense anar més lluny, l'objectiu que persegueixen els bancs centrals és mantenir l'estabilitat de preus i, per tant, mesurar l'evolució de la inflació de forma precisa i puntual és fonamental per a la formulació de la política monetària. No obstant això, els economistes han alertat, en nombroses ocasions, dels errors de mesurament que es produeixen en el càlcul dels índexs de preus. En aquest Dossier, descrivim com es calcula la inflació i assenyalem els principals problemes de mesurament. Com veurem, unes qüestions que, *a priori*, semblen meres curiositats metodològiques poden tenir un impacte rellevant sobre les decisions de política econòmica.

La teoria microeconòmica de la presa de decisions del consumidor proporciona les propietats que hauria de tenir l'índex de preus per reflectir amb fidelitat l'evolució del cost de la vida. En concret, hauria de mesurar la despesa mínima necessària que ha de realitzar una llar per obtenir el mateix nivell de benestar (o utilitat, en l'argot econòmic) al llarg del temps.¹ Per tant, hauria de tenir en compte que els consumidors poden substituir els béns consumits en resposta a un canvi en els preus relatius dels béns. Així mateix, també hauria de considerar els nous béns en el moment en què es comencen a consumir i recollir els canvis en els hàbits de compra, com, per exemple, l'augment de les compres per internet.

No obstant això, calcular un índex de preus d'aquest caire topa amb importants limitacions, tant per la disponibilitat de les dades com pels reptes metodològics que planteja mesurar el benestar dels consumidors. Per exemple, un índex del cost de la vida (ICV) hauria de reflectir la millora de la qualitat de vida per l'aparició de nous tractaments mèdics o per canvis en la qualitat dels béns públics, com l'aire que respirem. Aquests béns queden totalment exclusos del càlcul de l'IPC, ja que només inclou els béns que comporten un pagament monetari per part de la llar. Així, doncs, malgrat que, freqüentment, es fa referència a l'IPC com un ICV, és important assenyalar que queda molt lluny de ser-ho.²

A la pràctica, l'IPC, l'índex de preus més utilitzat per mesurar la inflació,³ es calcula a partir de dos *inputs* bàsics: una cistella de la compra que conté els béns i els serveis que consumeix una llar representativa i els seus preus. Amb aquestes dades, es calcula la despesa necessària per adquirir la cistella amb una freqüència determinada, generalment cada mes. La senzillesa del càlcul contrasta amb les dificultats metodològiques que, a la pràctica, representa la seva implementació: quins béns cal incloure a la cistella?, amb quina freqüència cal actualitzar els béns inclosos?, en quins establiments cal recollir els preus? i, la pregunta que, potser, ha provocat més maldecaps, com distingir quina part del canvi en el preu és deguda a un canvi en la qualitat del bé?

Establir una metodologia del càlcul de l'IPC que respongui de forma adequada a aquestes preguntes és de summa importància perquè reflecteixi tan bé com sigui possible l'evolució del cost de la vida. La literatura acadèmica ha identificat tres biaixos rellevants. En primer lloc, els béns que componen la cistella de la compra no s'actualitzen de forma immediata quan es produeixen canvis en els preus relatius dels béns.⁴ En aquest sentit, quan augmenta el preu relatiu d'un bé, la despesa efectuada per comprar la cistella de béns que conforma l'IPC sobreestima la despesa que una llar ha d'afrontar per adquirir una cistella que li proporciona la mateixa utilitat. Per exemple, quan puja el preu de les pomes, el consumidor les pot substituir per peres i obtenir un benestar similar. Aquest biaix s'anomena de substitució.

En segon lloc, atès que la qualitat dels béns sol millorar amb el pas del temps, és necessari separar la part de la variació del preu atribuïble al canvi de la qualitat del bé del canvi *pur* del preu. No fer-ho, o fer-ho de forma parcial, tendirà a esbiaixar l'IPC a l'alça en relació amb l'ICV. Finalment, els nous béns no s'incorporen a la cistella de l'IPC fins passat un temps, generalment uns anys, des de la seva aparició al mercat. Ja que la caiguda del preu d'un bé sol estar concentrada en els primers anys (només cal considerar, per exemple, el cas dels productes electrònics), la incorporació tardana en la cistella de l'IPC implica que la caiguda inicial de preus no es recull a les estadístiques oficials.

1. Des d'un punt de vista teòric, l'índex que recull aquestes propietats és conegut com índex del cost de vida (ICV).

2. Als EUA, la incorporació del concepte del cost de la vida en el càlcul de l'IPC va ser una de les principals recomanacions de la comissió Boskin el 1996.

3. A més de l'IPC, la inflació es pot mesurar a partir d'altres índexs de preus que publiquen habitualment els instituts nacionals d'estadística, com els preus de producció, els preus d'exportació i d'importació, etc. Un altre mesurament utilitzat de manera habitual per calibrar la inflació és el deflactor del PIB. Als EUA, la Fed no utilitza l'IPC com a principal índex de referència, sinó l'índex de preus de la despesa en consum personal (PCE, per les sigles en anglès).

4. Específicament, s'utilitza un índex de Laspeyres, que fixa les quantitats en el període base.

Davant la sospita que aquests biaixos podien ser d'una magnitud considerable, el 1996, es va encarregar a la comissió Boskin, formada per cinc prominents acadèmics,⁵ que quantifiqués l'error de mesurament de l'IPC dels EUA. Els resultats del seu informe van generar un gran enrenou: tot i que se sabia que sobrevalorava l'augment del cost de la vida, les seves estimacions van establir que el biaix era, ni més ni menys, d'1,1 p. p. anuals el 1995 i el 1996. Aproximadament, la meitat del biaix, 0,6 p. p., es va atribuir al biaix de qualitat.

Després de la publicació d'aquest informe, cal assenyalar que s'han introduït importants canvis metodològics en el càlcul de l'IPC, que, molt probablement, han reduït aquests biaixos. En concret, es permet la substitució entre béns dins d'una categoria (pomes golden per fuji, per exemple), però no la substitució entre categories (cinema per una pel·lícula per internet). Els nous béns s'incorporen més ràpidament a la cistella, i s'han fet importants avanços metodològics per ajustar les millores de qualitat mitjançant l'ús, per exemple, de mètodes de regressió hedònica.⁶

Als problemes tradicionals per mesurar la inflació, cal afegir els nous reptes que representen les noves tecnologies i la digitalització. En augmentar la velocitat a la qual s'innova, el biaix per l'entrada de nous productes al mercat i el biaix de qualitat possiblement també hagin augmentat. Una altra qüestió addicional és el tractament que cal donar als béns gratuïts, tan comuns en la nova era digital, que queden totalment exclosos de les estadístiques oficials. Això pot generar un biaix a l'alça en el càlcul de l'IPC, per exemple si els béns gratuïts substitueixen béns que abans comportaven una despesa (com una trucada gratis a través de Skype en lloc d'una trucada de telèfon).

Per bé que la digitalització representa un important desafiament per a les estadístiques oficials, possiblement la solució sigui l'aplicació d'aquestes noves tecnologies en el seu càlcul. Per exemple, l'ús cada vegada més extensiu de l'escàner del codi de barres a les botigues permet recollir una quantitat ingent de dades. En aquest sentit, sorgeixen noves iniciatives en l'àmbit acadèmic i empresarial relacionades amb el *big data* per explotar aquesta informació, com és el cas de l'índex de preus digital desenvolupat per Adobe juntament amb els economistes Peter Klenow i Austan Goolsbee. A partir de transaccions *on-line*, es registra l'evolució dels hàbits de compra dels consumidors en funció dels canvis en els preus de més d'1,4 milions de béns (comparats amb els 80.000 inclosos en l'IPC). Lògicament, aquest índex exclou totes les compres *off-line*, de manera que dista de ser representatiu i no pot reemplaçar l'IPC. Però, en canvi, pot ser més fiable per analitzar l'evolució del preu de determinats béns electrònics.⁷

Totes aquestes qüestions metodològiques sobre el potencial biaix en el càlcul de la inflació no serien gaire rellevants si no fos perquè tenen implicacions de política econòmica de primer nivell. L'índex de preus és utilitzat per deflactar els agregats macroeconòmics. En conseqüència, el creixement del PIB real podria ser superior a l'estimat per les estadístiques oficials si la inflació està sobreestimada, tal com ho apunten economistes de la talla de Martin Feldstein.⁸ Les diferències en el càlcul de la inflació entre diversos països dificulten, també, les comparacions internacionals: si un país tendeix a sobreestimar la inflació, en la comparativa internacional, semblarà que té un funcionament més negatiu en termes reals. Per exemple, si s'exclou el component de rendes imputades de l'IPC nord-americà, tal com ho fa l'IPC harmonitzat europeu, es conclouria que el funcionament econòmic en termes reals dels EUA seria encara millor que el de la zona de l'euro.⁹

Els errors de mesurament de la inflació també poden tenir un impacte important per a la política monetària: si la veritable inflació és més baixa que la publicada, el marge per augmentar els estímuls monetaris seria més ampli. I també per als comptes públics, ja que les pensions públiques o les deduccions fiscals s'indexen, en molts països, a l'IPC. En aquest sentit, un estudi del servei de recerca del Congrés dels EUA estima que l'adopció d'un IPC encadenat,¹⁰ en lloc de l'IPC tradicional, reduiria el dèficit públic en 69,3 bilions de dòlars el 2023.

En definitiva, mesurar bé la inflació no és una tasca senzilla, però la seva importància obliga a no escatimar esforços. En aquest sentit, les noves tecnologies ofereixen una oportunitat única per millorar la fiabilitat de les estadístiques oficials que no s'hauria de desaproveitar.

Judit Montoriol Garriga

Departament de Macroeconomia, Àrea de Planificació Estratègica i Estudis, CaixaBank

5. Els cinc membres de la comissió van ser Michael Boskin, Ellen Dulberger, Robert Gordon, Zvi Griliches i Dale Jorgenson.

6. Aquest mètode parteix de la hipòtesi que el preu d'un article es pot expressar en funció d'un conjunt de característiques mitjançant un model de regressió, que aproxima el valor de cadascuna de les característiques que componen el bé. No obstant això, per dur a terme l'ajust del model de regressió, és necessari un gran nombre d'observacions i un coneixement molt especialitzat del producte, motiu pel qual, a la pràctica, s'utilitza per a un nombre reduït de béns. A Espanya, per exemple, l'INE utilitza models de regressió hedònica per fer ajustos de qualitat en dos articles: rentadores i televisors.

7. Segons l'índex de preus digital, el preu dels ordinadors va caure el 13,1% interanual al gener del 2016, descens que cal comparar amb la reculada del 7,1% segons l'IPC.

8. «The U.S. Underestimates Growth», Wall Street Journal, 18 de maig del 2015.

9. La principal diferència en el càlcul de l'IPC entre els EUA i Europa rau en el tractament dels serveis que les llars reben per un habitatge en propietat.

Mentre que els EUA imputen un lloguer equivalent, a Europa, s'exclou de l'IPC harmonitzat.

10. L'IPC encadenat permet la substitució entre béns davant canvis en els preus relatius o canvis en els hàbits de consum.